

ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜMÜ ÜZERİNE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA

Sebahattin YILDIZ
Kafkas Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme
Bölümü

ÖZET

Entelektüel sermayenin ölçülmesi ve raporlanması, entelektüel sermaye unsurlarını görünür hale getirecek ve sektörel karşılaştırmalara imkan sağlayacaktır. Entelektüel sermayenin ölçümünde kullanılan yöntemler entelektüel sermayeyi bir bütün olarak ve unsurları bazında ölçen yöntemlerdir. Bu araştırmanın amacı, literatürde en çok kullanılan entelektüel sermaye ölçüm yöntemleri olan Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı, Piyasa Değeri Defter Değeri Farkı ve Entelektüel Sermaye Unsurların (insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi) Algısal Ölçümü yöntemleri kullanılarak bankaların entelektüel sermayesini ölçmektir. Araştırmanın sonucunda, her üç yöntemde de Türkiye Garanti Bankası, Akbank, Türkiye İş Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası'nın entelektüel sermayesi üst sıralarda iken Şekerbank, Tekstil Bank, Türk Ekonomi Bankası ve Alternatif Bank'ın entelektüel sermayesi alt sıralarda yer aldığı gözlenmiştir. Araştırmanın literatüre katkısı, Türk Bankacılık Sektörü'nde entelektüel sermaye unsurlarını görünür kılması ve bankalara geliştirmeleri gereken entelektüel sermaye unsurları hakkında öneriler getirmesidir.

Anahtar Sözcükler: Entellektüel Sermaye, Ölçüm, Banka

A RESEARCH IN BANKING SECTOR ON THE MEASUREMENT INTELLECTUAL CAPITAL

ABSTRACT

The measurement and reporting of intellectual capital will make visible to elements of intellectual capital and enable to sectorial comparison. The methods using to measure intellectual capital are holistic and elemental methods. The aim of this research is that intellectual capital was measured via Market Value / Book Value, Market Value-Book Value and Perceptual Measurement of Elements (human capital, structural capital, customer capital), the most used ones in literature. The result in the research is found that while Turkey Garanti Bank, Akbank, Turkey Is Bank and Yapi and Kredi Bank have high intellectual capital, Sekerbank, Tekstil Bank, Turk Economy Bank and Alternatif Bank have low intellectual capital, as regard the three methods. The contribution of research is revealing the elements of intellectual capital in Turk Banks Sector and proposing banks for development of their intellectual capital.

Keywords: Intellectual Capital, Measurement, Bank

GİRİŞ

Entellektüel sermaye artan bir şekilde hem şirket hem de ulusal büyümenin temel sürücüsü olarak kabul görmektedir (Chen, Cheng ve Hwang, 2005, s.174). Literatürdeki araştırmalarda, firmaların rekabet gücünü ve performansını büyük bir oranda onların entellektüel sermayelerinin etkilediği görülmektedir. Entellektüel sermayenin şirketlerin rekabet avantajını ve değerini arttırmada onlara yardım ettiği iddia edilmektedir. Bu nedenle entellektüel sermayenin bir şirketin en değerli varlığı ve en güçlü rekabet silahı olduğu düşünülebilir. Bu durum özellikle maddi olmayan varlıkların maddi varlıklardan daha önemli olduğu bilgi teknolojilerini yoğun kullanan sektörlerde önem arz etmektedir (Wang ve Chang, 2005, s.22). Rekabet avantajı yaratacak derecede hayati önemde olan entellektüel sermayenin ölçülmesi ve unsurlarının görünür hale getirilmesi gerekmektedir. Bu araştırmanın amacı, Türk Bankacılık Sektöründeki Özel Sermayeli Mevduat Bankaları incelenerek, bankaların entellektüel sermayelerini bir bütün olarak ve unsurları bazında ölçmek ve dolayısıyla bankaların entellektüel sermayelerini geliştirmelerini sağlayacak şekilde öneriler getirmektir.

1. TEORİK ARKA PLAN

1.1. Entellektüel Sermaye Kavramı

Entellektüel sermaye bilgi toplumunda ortaya çıkan ve şirketlere rekabet avantajı yaratan görünmeyen varlıklarla ilgili bir kavramdır. Literatürde bu kavram için farklı tanımlamalar yapılmıştır. Sullivan (1999)'a göre, entellektüel sermaye değere dönüştürülebilen bilgidir. Stewart (1997)'a göre daha yüksek değerde varlıklar üretmek için formalize edilen, yakalanan ve kaldırma özelliği olan entellektüel materyaldir. Bontis ve diğerleri (2000)'a göre bütün görünmeyen kaynakları ve onların etkileşimi sınıflandıran bir kavramdır.

Literatürde entellektüel sermaye unsurları farklılık göstermektedir. Bontis (1998) ve Sullivan (1998)'e göre insan sermayesi, yapısal sermaye, müşteri sermayesini; Danimarka Rehberine göre (Pablos, 2002) çalışanlar, müşteriler, süreçler, teknolojiyi; Meritum Rehberine (Flöstrand, 2006) ve Seetharaman, Low ve Saravanan (2004)'a göre insan sermayesi, yapısal sermaye, ilişkisel sermayeyi içermektedir. Buna göre entellektüel sermayenin çalışanların bilgi, beceri ve yeteneğini, örgütün sahip olduğu sistem, altyapı ve entellektüel mülkiyetini ve müşterilerle ilişkileri içeren bir bütün olduğu söylenebilir.

1.2. Entellektüel Sermayenin Ölçülmesi

Görünmeyen varlıkları yönetme konusundaki ilgi entellektüel sermayeyi ölçmek için farklı metotlar geliştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Son yıllarda yoğun bir şekilde entellektüel sermayeyi ölçmek için modeller ve yöntemler yaratılmaya çalışılmaktadır (Montequin ve diğerleri, 2006, s.526). Entellektüel sermaye, anlaşılır olması açısından genellikle iki temel yöntem yoluyla ölçülmektedir. Bunlardan birincisi entellektüel sermayeyi işletme bazında ölçen yöntemler iken ikincisi entellektüel sermayeyi unsurları bazında ölçen yöntemlerdir. Entellektüel sermayeyi bir bütün olarak işletme bazında (finansal) ölçen yöntemler arasında Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı, Tobin'in Q Oranı ve Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer yer almaktadır (Bontis, 1998; Stewart, 1997; Şamiloğlu, 2002; Arıkboğa,

2003). Entellektüel sermayeyi bir bütün olarak değil de unsurları dikkate alınarak ölçen yöntemler de vardır. Bu yöntemler; Bontis'in Entellektüel Sermaye-Performans Modelini dikkate alan algısal ölçüm, Skandia Klavuzu, Teknoloji Simsarı yöntemi, Dengeli Puan Kartı yöntemi, Entellektüel Katma Değer Katsayısı, Maddi Olmayan Varlıklar Göstergesi, Entellektüel Sermaye Endeksi ve Bilgi Bilançosu gibi yöntemlerdir (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002; Şamiloğlu ve Özçınar, 2003; Şamioğlu, 2006; Çetin, 2005; Yörük ve Erdem, 2008).

Entellektüel sermayeyi doğru bir biçimde ölçebilmek için önceki çalışmalara bakılması uygun görülmüştür. Literatürde entellektüel sermaye ölçümü ile ilgili yapılan 35 makale incelendiğinde ortaya çıkan durum aşağıdaki Tablo'da gösterilmiştir. Bazı makalelerde birden fazla yöntem kullanılmıştır.

Tablo 1. Entellektüel Sermayeyi Ölçen Yöntemler
ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ			
<i>BÜTÜN OLARAK ÖLÇÜM</i> <i>(5 MAKALE)</i>		<i>UNSURLARI BAZINDA ÖLÇÜM</i> <i>(30 MAKALE)</i>	
YÖNTEM	FREKANS	YÖNTEM	FREKANS
1. Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı	4	1. Algısal ölçülmesi	18
2. Piyasa Değeri Defter Değeri Farkı	2	2. Faaliyet raporlar dikkate alınarak ölçülmesi	6
3. Tobin Q Oranı	2	3. Entellektüel Katma Değer Katsayısı	5
		4. Nicel verilerle ölçümü	2
		5. Mülakat yoluyla ölçülmesi	1
TOPLAM	8	TOPLAM	32

Kaynak: Yıldız, S. (2010). Entellektüel Sermaye: Teori ve Araştırma, Türkmen Kitabevi, İstanbul, s.225.

Bu araştırmada literatürde en fazla kullanılan yöntemler olması nedeniyle “bir bütün olarak ölçüm”de PD / DD Oranı ve PD – DD Farkı yöntemi kullanılmıştır. Aynı şekilde literatürde en fazla kullanılan yöntem olması nedeniyle “unsurları bazında ölçüm”de algısal ölçüm yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca entellektüel sermaye unsurlarının ölçümünde kullanılacak kriterleri belirlemek için literatürdeki çalışmalar incelendiğinde (30 makale) ortaya çıkan durum aşağıdaki Tablo'da gösterilmiştir.

Tablo 2. Entellektüel Sermaye Unsurlarının Kriterleri

ENTELEKTÜEL SERMAYENİN UNSURLARI					
1.İNSAN SERMAYESİ		2.YAPISAL SERMAYE		3.MÜŞTERİ SERMAYESİ	
EN ÖNEMLİ KRİTERLER	FREKANS	EN ÖNEMLİ KRİTERLER	FREKANS	EN ÖNEMLİ KRİTERLER	FREKANS
1. Yetenek	18	1. Bilgi Sistem Altyapısı	12	1. Müşteri Memnuniyeti	12
2. Eğitim	16	2. Entellektüel Mülkiyet	11	2. Müşterilerle Uzun İlişkiler	12
3. Yeni fikirler üretmesi	10	3. Teknolojik Altyapı	10	3. Müşteri İstekleri	11
4. Çalışanlar arası ilişkiler	8	4. Süreçler	9	4. Müşteri Sadakati	10
5. Zeki ve yaratıcı olması	7	5. Kültür	7	5. Pazar Payı	10
6. Takım çalışması	7	6. Yenilikçilik	7	6. Müşteri Geri Bildirimi	10
7. İş bilgisi	6	7. Yönetim Felsefesi	6	7. Marka	10
8. Tecrübe	6	8. Destekleyici Ortam	5	8. Müşterilerle İşbirliği	7
9. Çalışan memnuniyeti	6	9. İşlem süresi azaltma çalışmaları	5	9. Müşteri Profili	7
10. Uygun personel seçimi	6	10. Finansal İlişkiler	4	10. İtibar	5
11. Diğer (Personel devir oranı, çalışan sayısı, çalışan bağlılığı)	83	11. Diğer (Stratejik yönetim, örgüt tasarımı, kalite)	85	11. Diğer (Güven, müşteri şikayetleri, pazar odaklılık)	68
TOPLAM	173	TOPLAM	161	TOPLAM	157

Kaynak: Yıldız, S. (2010). Entellektüel Sermaye: Teori ve Araştırma, Türkmen Kitabevi, İstanbul, s.225.

Buna göre en önemli insan sermayesi kriterleri sırasıyla yetenek, eğitim ve yeni fikir üretme iken; en önemli yapısal sermaye kriterleri sırasıyla bilgi sistem altyapısı, entellektüel mülkiyet ve teknolojik altyapıdır. En önemli müşteri sermayesi kriterleleri ise sırasıyla müşteri memnuniyeti, müşterilerle uzun ilişkiler, müşteri istekleri, müşteri sadakati, pazar payı ve müşterilerden geri bildirim alınması olduğu gözlenmiştir. Araştırmada kullanılan kriterler belirlenirken bu analiz sonuçları da dikkate alınmıştır.

1.2.1. Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı ve Farkı Yöntemi

Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı, oldukça sade bir hesaplama biçimidir ve görünmeyen varlıkların değerini temsil edecek muhasebe verisine dayanır (Seetharaman, Low ve Saravan, 2004, s.532). *Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı Yöntemi*; piyasa değerinin defter değerine oranlanması yoluyla bulunur ve entellektüel sermayenin en temel göstergesi olarak kabul edilir. Bu oranın temel yararı ölçümünün basit olmasıdır (Ghosh ve Wu, 2007, s.221). Bu oran sadece borsada hisse senetleri işlem gören

işletmeler için uygulanabilmektedir. Hesaplanmasında kullanılacak verilerin kolay elde edilmesi, karşılaştırılması ve basitliği yöntemin avantajını oluşturmaktadır (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002, s.24). Entelektüel sermayeyi ölçmede kullanılan bir yöntem “*Piyasa Değeri – Defter Değeri Farkı Yöntemi*”dir. Temel mantığı, firmanın entelektüel sermayenin firmanın piyasa değeri ile defter değeri arasındaki fark yoluyla sunulmasıdır (Ghosh ve Wu, 2007, s.221).

1.2.2. Algısal Ölçüm Yöntemi (Bontis’in Entelektüel Sermaye Performans Modeli)

Bu model Nick Bontis tarafından 1998 yılında ortaya atılmış ve entellektüel sermaye ile örgütsel performans arasındaki ilişkilerin incelendiği bir modeldir. Araştırma Likert tipi anket çalışması ile yürütülmüştür. Bontis’in bu modelde kullandığı değişkenler; insan sermayesi, yapısal sermaye, müşteri sermayesidir. İnsan sermayesi boyutu için 20 kriter, yapısal sermaye boyutu için 16 kriter, müşteri sermayesi boyutu için 17 kriter bulunmaktadır. Entellektüel sermayenin işletme performansına etkisini inceleyen Bontis’in modeli günümüzde geçerliliği olan ve sürekli kullanılan bir modeldir. Bu modelde entellektüel sermaye yöneticilerin algısı yoluyla ölçülmüştür (Bontis, 1998, s.76).

2. ARAŞTIRMA

2.1 Araştırmanın Tasarımı

Araştırmanın amacı bankacılık sektöründe entelektüel sermayeyi bir bütün olarak ve unsurları (insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi) bazında ölçmektir. *Araştırmanın önemi*, bankacılık sektöründe daha önce bu şekilde bir çalışmanın yapılmamış olması nedeniyle entellektüel sermayenin ölçülerek sektördeki en önemli entelektüel sermaye kriterlerini görünür hale getirmektir. *Araştırmanın yöntemi* tanımlayıcı niteliktedir. Entelektüel sermaye hem “bir bütün olarak” PD / DD oranı ve PD – DD farkı yöntemi ile hem de “unsurları bazında” unsurların algısal ölçülmesi yöntemi ile ölçülmüştür. *Araştırmanın kapsamını* beşeri sermayenin yoğun rekabet ortamında sürekli güçlendirildiği, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yoğun kullanıldığı, sürekli yenilikçi olmanın gerektiği ve müşteri odaklı değişim programlarının son yıllarda arttığı bir sektör olduğu için bankacılık sektörü oluşturmaktadır. *Araştırmanın örnekleme*, bankacılık sektörünü temsil etme özelliğinin en yüksek olması nedeniyle, özel sermayeli mevduat bankaları bu araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. İMKB’ye kote 8 özel sermayeli mevduat bankasının çalışan sayıları 80060 olduğu için Sekeran (1992)’ye göre örnek büyüklüğünün en az 384 olması gerekmektedir (Sekeran, 1992, s.253; Altunışık ve diğerleri, 2004, s.125). Tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden *kota örnekleme* yöntemi kullanılarak örnek oluşturulmuştur. Anketler şube müdürü, şube müdür yardımcısı, kurumsal yönetici ve bireysel yönetici gibi üst kademe 421 banka yöneticisine yapılmıştır.

Tablo 3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

BANKALAR	EVREN	ÖRNEKLEM	DÖNEN ANKETLER
1. TÜRKİYE İŞ BANKASI	20027 (%25)	96 (%25)	97
2. AKBANK	14869 (%19)	73 (%19)	77
3. YAPI VE KREDİ BANKASI	14774 (%19)	73 (%19)	83
4. TÜRKİYE GARANTİ BANKASI	16494 (%22)	84 (%22)	87
5. TÜRK EKONOMİ BANKASI	6018 (%8)	31 (%8)	36
6. ŞEKERBANK	3838 (%5)	19 (%5)	20
7. TEKSTİL BANKASI	1041 (%1)	4 (%1)	10
8. ALTERNATİF BANK	999 (%1)	4 (%1)	11
TOPLAM	80060 (%100)	384 (%100)	421

Araştırmanın ölçekleri için oldukça geniş bir yazın taraması yapılmış ve yazındaki entelektüel sermaye ile ilgili çalışmalardan yararlanılarak kabul görmüş olan 39 gösterge tespit edilerek soruya dönüştürülmüştür ve entelektüel sermaye unsurları algısal olarak ölçülmüştür (Huang ve Hsueh 2007, Bontis, 1998, 2000; Stewart, 1997; Roos ve diğerleri, 1998; Sullivan, 1998; Cabrita ve Vaz, 2006; Guthrie,2001; Naktiyok, 2004; Wang ve Chang, 2005; Chang ve diğerleri, 2008; İpçioğlu, 2007; İraz ve Özgener, 2005; Petty ve Guthrie, 2000). Brennan ve Connell (2000)'e göre entellektüel sermayeye ilişkin verileri birçok farklı yolla toplamak mümkündür. Mülakat, örnek olay, anket ve yıllık araştırma raporları gibi veri toplama yöntemleri vardır. Araştırmamızda veri toplama aracı olarak birincil veri toplama yöntemlerinden olan anket yöntemi kullanılmıştır. Entelektüel sermayenin özelliklerini araştırmak için genel olarak tavsiye edilen ve sık sık kullanılan araştırma metodu Likert-tipi ölçeğe dayalı anket çalışmasıdır (Bontis, 1998; Seleim ve diğerleri, 2004).

2.2. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizi

Araştırmada içerik (uzman görüşü alınarak) ve yapı (faktör analizi ile) geçerliliği analiz edilmiştir. Değişkenleri oluşturan soruların faktörler arasında nasıl dağıldığını belirlemek için keşifsel faktör analizi yapılmıştır. Varimax dönüşümü sonuçlarına göre özdeğeri (eigenvalue) 1'den büyük olan faktörlerde gruplanan sorular, alınan cevaplara göre birleştirilerek güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur. Böylece her bir değişken içerisindeki sorular arasındaki ortalama ilişkiyi değerlendirip ölçeğin içsel tutarlılığı test edilmiştir. Entelektüel sermaye ölçeğinin **KMO ve Bartletts** değerleri incelendiğinde ölçeğin faktör analizine uygunluğu tespit edilmiştir. Entelektüel sermaye ölçeği için KMO testi %94 ve Bartlett testi anlamlıdır (sig = ,000). Entelektüel sermaye için yapılan faktör analizi sonucuna göre açıklanan toplam varyans 57,00 olup 3 faktöre yüklenmiştir. Bunlar sırasıyla insan sermayesi, müşteri sermayesi ve yapısal sermayedir. Faktör analizi sonuçları aşağıdaki Tablo'da gösterilmektedir.

Tablo 4. Faktör Analizi

SORULAR	FAKTÖRLER		
	İNSAN SERMAYESİ	MÜŞTERİ SERMAYESİ	YAPISAL SERMAYE
İS8 (yöneticilerin çalışanlara desteği)	,760		
İS5 (çalışanların zeki ve yaratıcı olması)	,717		
İS9 (çalışanların ekipler halinde çalışmaya istekli olması)	,704		
İS6 (yöneticilerin çalışanlara liderlik yapması)	,683		
İS4 (çalışanların yeni fikir geliştirmeleri)	,674		
İS7 (çalışanların sahip olduğu bilgiyi paylaşmaya istekli olması)	,666		
İS3 (çalışanların kendi yeteneklerini geliştirmesi)	,644		
İS12 (çalışanların kendi sorumluluğunu bilmesi)	,593		
MS3 (uzun dönemli müşteri ilişkileri)		,761	
MS5 (müşterilerin bankaya bağlılık düzeyi)		,760	
MS2 (müşterilerin bankaya güveni)		,708	
MS7 (müşteri profilinin bilinirliği)		,674	
MS6 (müşteri sadakatini iyileştirme)		,638	
MS1 (müşteri istek ve ihtiyaçlarını karşılama)		,622	
MS4 (ürün ve hizmetlerin bir marka olması)		,556	
YS4 (ürün ve hizmetin sürekli yenilenmesi)			,760
YS11 (iletişim teknolojilerinin güncellenmesi)			,693
YS3 (işlem süresi azaltma çalışmaları)			,690
YS7 (sürekli olarak gelişimi sağlayan bir örgüt kültürünün mevcudiyeti)			,599
YS2 (misyon, vizyon gibi stratejik tanımların varlığı)			,592
YS5 (iş yapma biçiminin tüm çalışanlarca benimsenmesi)			,590
YS10 (bilgi sistemi altyapısının güçlü olması)			,568
Açıklanan Varyans	21,98	17,88	17,14

Aşağıdaki Tablo 5’te gösterildiği gibi Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları hesaplaması sonucunda bütün faktörlerin güvenilirliklerinin literatürde kabul gören %70’in üzerinde olduğu ortaya çıkartılmıştır. Sosyal bilimlerde %50 değeri de makul görülebilmektedir (Nunnally, 1978; Altunışık ve diğerleri, 2004, s.115; Saruhan ve Özdemirci, 2005, s.118). İnsan sermayesi, müşteri sermayesi, yapısal sermaye faktörlerinin güvenilirlikleri %80’lerin üzerindedir. Görüldüğü gibi ölçekler içerik ve yapı açısından Türk Bankacılık sektöründe seçilen örneklem üzerinde *geçerli ve güvenilir*dir.

Tablo 5. Güvenilirlik Analizi

Boyutlar	Cronbach’s α	Ortalama	Standart Sapma
Entelektüel Sermayenin Boyutları			
İnsan Sermayesi	88,6	3,98	,59
Müşteri Sermayesi	87,2	4,33	,53
Yapısal Sermaye	82,7	4,26	,60

3. BULGULAR

3.1. Demografik Değişkenlerle İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan yöneticilerle ilgili bulgular aşağıdaki Tablo’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Demografik

	N= 421	%
Cinsiyet		
Erkek	161	38,2
Kadın	260	61,8
Yaş		
25 ve altı	37	8,8
26-30 arası	196	46,6
31-35 arası	115	27,3
36 ve üzeri	73	17,3
Bölüm		
Şube Müdürü	40	9,5
Kurumsal Yönetici	133	31,6
Bireysel Yönetici	180	42,8
Diğer	68	16,2
Tecrübe		
1 yıldan az	63	15,0
1-5 yıl	242	57,5
6-10 yıl	65	15,4
11 yıldan fazla	51	12,1
Eğitim		
Lise	34	8,1
Üniversite	355	84,3
Lisansüstü	32	7,6
ES Kavramını Duyma		
Evet	171	40,6
Hayır	250	59,4
ES'yi Ölçme		
Evet	44	10,5
Hayır	377	89,5

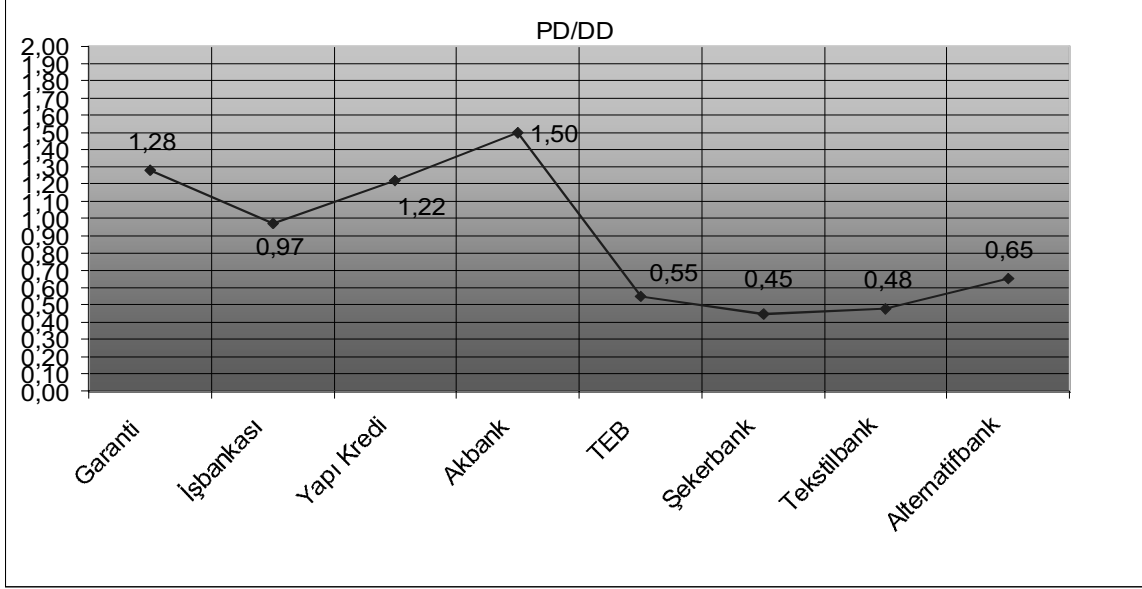
BULGULAR**3.2. Bir Bütün Olarak Ölçüm İle İlgili Bulgular**

Entelektüel sermayeyi bir bütün olarak ölçen yöntemlerden en sıklıkla kullanılanı Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı (PD / DD) yöntemidir. Aşağıdaki Tablo'da bankaların entelektüel sermayesi PD/DD yöntemine göre ölçülmüştür. İMKB'ye kote olan 8 özel sermayeli mevduat bankasının PD / DD oranı, İMKB 29.06.2009 tarihli seans sonu verilerine göre hesaplanmıştır.

Tablo 7. Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı Yöntemi Ölçüm Sonuçları

SAYI	BANKA ADI	PD / DD
1	TÜRKİYE GARANTİ BANKASI	1,28
2	TÜRKİYE İŞ BANKASI	0,97
3	YAPI VE KREDİ BANKASI KREDİ	1,22
4	AKBANK	1,50
5	TÜRK EKONOMİ BANKASI	0,55
6	ŞEKERBANK	0,45
7	TEKSTİL BANKASI	0,48
8	ALTERNATİF BANK	0,65

Buna göre bankacılık sektöründe İMKB'ye kote özel sermayeli mevduat bankalardan entelektüel sermayesi en yüksek olanlar sırasıyla Akbank, Türkiye Garanti Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası'dır. Entelektüel sermayesi en düşük olanlar ise sırasıyla Şekerbank, Tekstil Bank ve Türk Ekonomi Bankası'dır. Aşağıdaki şekilde bankaların PD / DD oranına göre ölçülmüş entelektüel sermayesi daha açık bir biçimde gösterilmektedir.



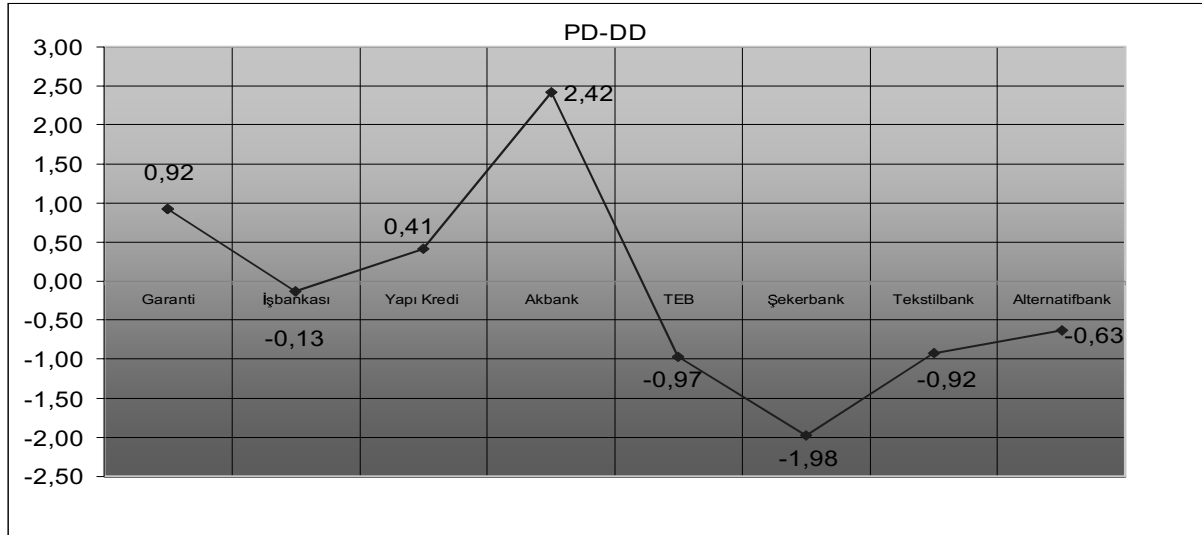
Şekil 1: Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı Ölçümü

Entelektüel sermayenin bir bütün olarak ölçülmesinde kullanılan diğer bir yöntem de Piyasa Değeri Defter Değeri Farkı (PD-DD) yöntemidir. Aşağıdaki Tablo'da bankaların entelektüel sermayenin PD-DD farkına göre hesaplanmış tutarları (Milyar TL olarak) gösterilmektedir.

Tablo 8. Piyasa Değeri Defter Değeri Farkı Yöntemi Ölçüm Sonuçları

SAYI	BANKA ADI	PD – DD (Milyar TL)
1	GARANTİ	0,92 (920 Milyon TL)
2	TÜRKİYE İŞ BANKASI	-0,13 (- 130 Milyon TL)
3	YAPIKREDİ	0,41 (410 Milyon TL)
4	AKBANK	2,42 (2 Milyar 420 Milyon TL)
5	TÜRK EKONOMİ BANKASI	-0,97 (- 970 Milyon TL)
6	ŞEKERBANK	-1,98 (- 1 Milyar 980 Milyon TL)
7	TEKSTİLBANK	-0,92 (- 920 Milyon TL)
8	ALTERNATFBANK	-0,63 (- 630 Milyon TL)

Buna göre en yüksek entelektüel sermaye tutarı Akbank'tadır. Bunu takiben en yüksek entelektüel sermaye tutarı Türkiye Garanti Bankası'na aittir. En düşük entelektüel sermaye tutarı ise Şekerbank'dadır. Bunu takiben en düşük entelektüel sermaye tutarları Türk Ekonomi Bankası, Tekstil Bank ve Alternatif Bank'a aittir. Aşağıdaki şekilde bankaların entelektüel sermayelerinin PD-DD yöntemine göre hesaplanmış tutarları açıkça gösterilmektedir.



Şekil 2: Piyasa Değeri Defter Değeri Farkı Ölçümü

Entelektüel sermayeyi bir bütün olarak ölçen yöntemlerden hem PD / DD yöntemi hem de PD – DD yöntemi sonuçları aynı bulguları göstermektedir. Sırasıya Akbank, Türkiye Garanti Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası için en yüksek entelektüel sermaye skorları hesaplanmışken, Şekerbank, Türk Ekonomi Bankası ve Tekstil Bank için en düşük entellektüel sermaye skorları hesaplanmıştır.

3.3. Unsurları Bazında Ölçüm İle İlgili Bulgular

Entelektüel sermayeyi unsurları bazında ölçmede, Bontis'in Entelektüel sermaye-performans modeli kullanılmıştır. Bontis bu çalışmada entelektüel sermaye unsurlarını algısal olarak ölçmüştür. Algısal olarak ölçülen entelektüel sermayenin üç unsuruna verilen cevapların ortalaması alınarak bankaların ayrı ayrı entelektüel sermaye skorları bulunmuştur. Ayrıca bu bölümde bankacılık “sektörüne” özgü ölçümler de yapılmıştır. Aşağıda *bankaların* entelektüel sermayenin unsurlarına göre ölçülmüş ortalama skorları gösterilmektedir.

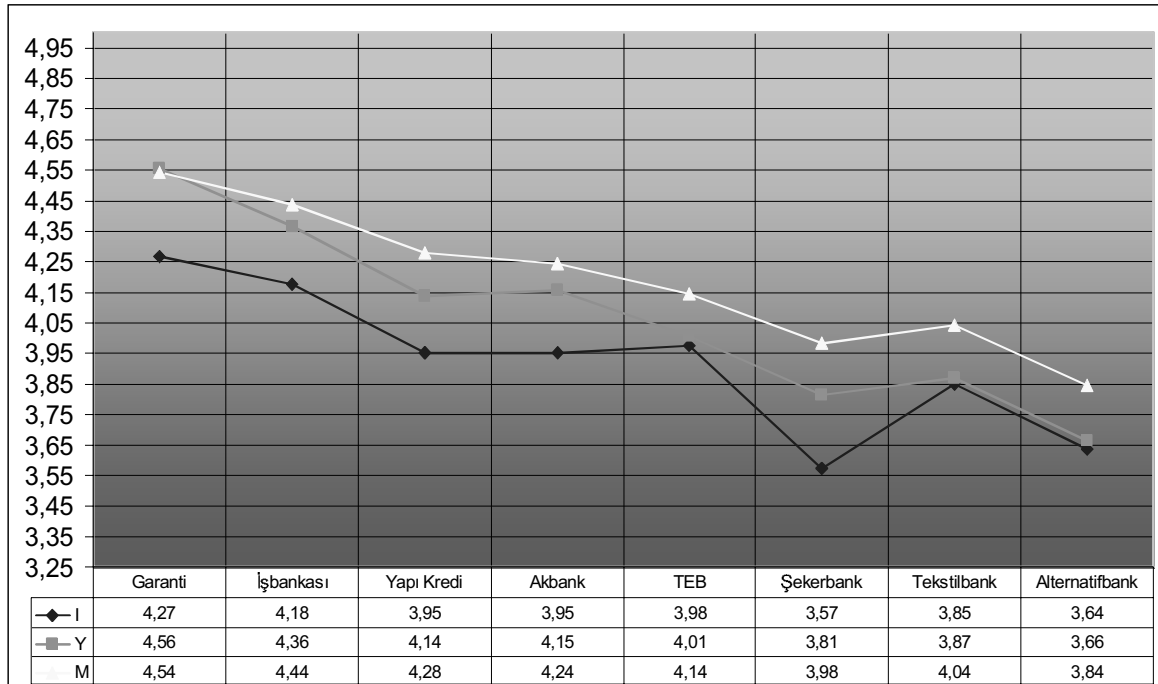
Tablo 9. Entelektüel Sermaye Unsurlarının Ölçümü

BANKALAR	ENTELEKTÜEL SERMAYE UNSURLARI		
	İNSAN SERMAYESİ ORTALAMASI	YAPISAL SERMAYE ORTALAMASI	MÜŞTERİ SERMAYESİ ORTALAMASI
GARANTİ BANKASI	4,27	4,56	4,54
TÜRKİYE İŞ BANKASI	4,18	4,36	4,44
YAPI VE KREDİ BANKASI	3,95	4,14	4,28
AKBANK	3,95	4,15	4,24
TÜRK EKONOMİ BANKASI	3,98	4,01	4,14
ŞEKERBANK	3,57	3,81	3,98
TEKSTİLBANK	3,85	3,87	4,04
ALTERNATİF BANK	3,64	3,66	3,84

Tablo'daki ölçümler anketlere verilen cevapların ortalamaları dikkate alınarak yapılmıştır.

Buna göre Türk Bankacılık sektöründeki özel sermayeli mevduat bankalardan entelektüel sermaye unsurları en yüksek olan banka Türkiye Garanti Bankası'dır. Türkiye Garanti Bankası entelektüel sermayenin her üç unsuru düzeyinde diğer bankalardan daha yüksek skorlara sahiptir. İnsan sermayesi 4,27, yapısal sermayesi 4,56 ve müşteri sermayesi de 4,54 oranındadır. Türkiye Garanti Bankası'nı takiben en yüksek entelektüel sermaye unsurları skorlarına sahip banka Türkiye İş Bankası'dır. Türkiye İş Bankası'nın insan sermayesi 4,18, yapısal sermayesi 4,36 ve müşteri sermayesi de 4,44 oranındadır. İnsan sermayesi sıralamasında üçüncü sırayı Türk Ekonomi Bankası (3,98) alırken dördüncü sırayı Akbank ve Yapı ve Kredi Bankası paylaşmaktadır (3,95). Tekstil Bank ise beşinci (3,85), Alternatif Bank altıncı (3,64) ve son sırada Şekerbank vardır (3,57). Yapısal sermaye sıralamasında ise Akbank üçüncü (4,15), Yapı ve Kredi Bankası dördüncü (4,14), Türk Ekonomi Bankası beşinci (4,01), Tekstil Bank altıncı (3,87), Şekerbank yedinci (3,81) ve son sırada Alternatifbank vardır (3,66). Müşteri sermayesi sıralamasında ise Yapı ve Kredi Bankası üçüncü (4,28), Akbank dördüncü (4,24), Türk Ekonomi Bankası beşinci (4,14), Tekstil Bank altıncı (4,04), Şekerbank yedinci (3,98) ve son sırada yine Alternatif Bank vardır (3,84).

Türk Bankacılık Sektöründeki İMKB'ye kote özel sermayeli bankaların entelektüel sermayelerinin unsurlar bazında hesaplanmış skorları aşağıdaki şekilde açıkça gösterilmektedir.

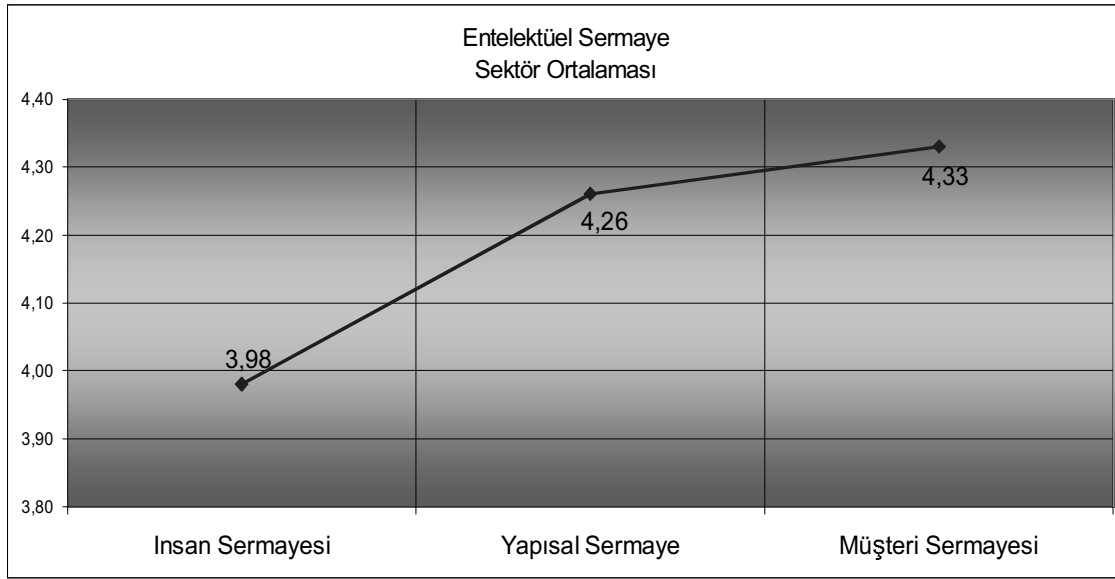


Şekil 3: Unsurları Bazında Algısal Ölçüm

Bir bütün olarak entelektüel sermayenin ölçülmesi ile bulunan skorlar ile entellektüel sermayenin unsurlar bazında ölçülmesi ile bulunan skorlarla benzerlik göstermektedir. 2 yöntemde de Türkiye Garanti Bankası, Akbank ve Yapı ve Kredi Bankası skorları üst sıralarda iken Şekerbank, Tekstil Bank ve Alternatif Bank alt sıralarda yer almaktadır.

Ayrıca *sektöre özgü* bir ölçüm yapıldığında, bankacılık sektörünün entelektüel sermayesi içerisinde öncelikli sırayı müşteri sermayesi alırken, yapısal sermaye ikinci, insan

sermayesi ise üçüncü sırayı almaktadır. Aşağıdaki Şekilde entelektüel sermaye unsurlarının sektör ortalamaları yer almaktadır.



Şekil 4: Sektörel Ölçüm Skorları

Bankalara özgü entelektüel sermaye unsurlarının ayrıntılı bir şekilde incelenmesinden sonra *sektörün gelişimine* özgü incelemeler de yapılmıştır. Entellektüel sermayenin unsurlarında yer alan değişkenlerin *sektör* ortalamaları dikkate alınarak yapılan ölçüm ve ölçümle ilgili değerlendirmeler aşağıda gösterilmiştir. Aşağıda kullanılan değişkenler faktör analizi sonucu oluşan unsurların altında yer alan değişkenlerdir.

Tablo 10. Entelektüel Sermaye Kriterlerine Özgü Sektörel Değerlendirme

Odak Alanı	Göstergeler	Bu Yıl	Değerlendirme	Hedef
<i>Müşteri Odağı veya Müşteri Sermayesi (Dışsal Odak)</i>	MS1 (müşteri istek ve ihtiyaçlarını karşılama)	4,29	İYİ	ARTTIR
	MS2 (müşterilerin bankaya güveni)	4,21	İYİ	
	MS3 (uzun dönemli müşteri ilişkileri)	4,33	İYİ	
	MS4 (ürün ve hizmetlerin bir marka olması)	4,07	İYİ	
	MS5 (müşterilerin bankaya bağlılık düzeyi)	3,96	NORMAL	
	MS6 (müşteri sadakatini)			

	iyileştirme)	4,24	İYİ	
	MS7 (müşteri profilinin bilinilirliği)	4,21	İYİ	
İnsan Odağı veya İnsan Sermayesi	İS3 (çalışanların kendi yeteneklerini geliştirmesi)	3,90	NORMAL	ARTTIR
	İS4 (çalışanların yeni fikir geliştirmeleri)	3,74	NORMAL	ARTTIR
	İS5 (çalışanların zeki ve yaratıcı olması)	3,77	NORMAL	ARTTIR
	İS6 (yöneticilerin çalışanlara liderlik yapması)	4,09	İYİ	
	İS7 (çalışanların sahip olduğu bilgiyi paylaşmaya istekli olması)	3,90	NORMAL	ARTTIR
	İS8 (yöneticilerin çalışanlara desteği)	3,97	NORMAL	ARTTIR
	İS9 (çalışanların ekipler halinde çalışmaya istekli olması)	3,77	NORMAL	ARTTIR
	İS12 (çalışanların kendi sorumluluğunu bilmesi)	4,01	İYİ	
Yapısal Odak veya Yapısal Sermaye (İçsel odak)	YS2 (misyon, vizyon gibi stratejik tanımların varlığı)	4,11	İYİ	
	YS3 (işlem süresi azaltma çalışmaları)	4,30	İYİ	
	YS4 (ürün ve hizmetin sürekli yenilenmesi)	4,30	İYİ	
	YS5 (iş yapma biçiminin tüm çalışanlarca benimsenmesi)	3,93	NORMAL	ARTTIR
	YS7 (sürekli olarak gelişimi sağlayan bir örgüt kültürünün mevcudiyeti)	3,99	NORMAL	ARTTIR
	YS10 (bilgi sistemi)			

	altyapısının güçlü olması)	3,83	NORMAL	ARTTIR
	YS11 (iletişim teknolojilerinin güncellenmesi)	4,17	İYİ	

Yönetici algısı ölçümüne göre sektörün entelektüel sermaye unsurları ve kriterleri dikkate alındığında; insan sermayesinin İS3 (çalışanların kendi yeteneklerini geliştirmesi), İS4 (çalışanların yeni fikir geliştirmeleri), İS5 (çalışanların zeki ve yaratıcı olması), İS7 (çalışanların sahip olduğu paylaşmaya istekli olması), İS8 (yöneticilerin çalışanlara desteği) ve İS9 (ekipler halinde çalışmaya istekli olması) soruları, yapısal sermayenin YS5 (iş yapma biçiminin tüm çalışanlarca benimsenmesi), YS7 (sürekli olarak gelişimi sağlayan bir örgüt kültürünün mevcudiyeti) ve YS10 soruları (bilgi sistemi altyapısının güçlü olması), müşteri sermayesinin MS5 (müşterilerin bankaya bağlılık düzeyi) sorusu geliştirilmesi gerekir.

3.4. Entelektüel Sermaye Ölçüm Yöntemleri Arasındaki İlişkilerle İlgili Bulgular

Entelektüel sermayenin ölçüm yöntemleri arasında bir ilişki olup olmadığı incelendiğinde, aşağıdaki Tabloya göre, PD / DD oranı ile PD-DD farkı yöntemi arasında ve PD/DD oranı ile yapısal sermaye algısal ölçümü arasında önemli bir ilişki gözlenmiştir. Ayrıca entelektüel sermaye unsurlarının algısal ölçüm skorları arasında önemli ilişki olduğu gözlenmiştir. Buna göre bir bütün olarak ölçülen entelektüel sermaye ile unsurları bazında ölçülen entelektüel sermaye arasında önemli ilişki yapısal sermaye ölçümü dışında gözlenmemiştir. Nihayetinde bu iki yöntemin birbiri yerine kullanılamayacağı söylenebilir.

Tablo 11. Entelektüel Sermaye Ölçüm Yöntemleri Arasındaki İlişkiler

	PD/DD	PD-DD	İS	YS	MS	ES
1. PD / DD	1.00					
2. PD - DD	,947**	1.00				
3. İS	,605	,550	1.00			
4. YS	,708*	,586	,942**	1.00		
5. MS	,699	,567	,941**	,995**	1.00	
6. ES	,682	,577	,972**	,993*	,993**	1.00

** P< 0.01, * P< 0.05

SONUÇ VE ÖNERİLER

Entelektüel sermayenin ölçülmesi, literatürde tartışmalı olan bir konudur. Özellikle entelektüel sermayenin tam olarak değer tespitinin yapılamaması nedeniyle finansal tablolarda yansıtılması zor gözükmektedir. Ayrıca entelektüel sermaye unsurlarına yapılan harcamaların gider mi yazılacağı yoksa varlık olarak mı işlem göreceği konularında yeterli ortak kanı gözükmemektedir. Fakat şirketlere sürdürülebilir rekabet avantajı yaratmada hayati öneme sahip bu maddi olmayan varlıkların görünür hale getirilmesi, ölçülmesi ve sektörel karşılaştırmaya imkan verecek şekilde raporlanması gerekmektedir. Literatürde bir bütün olarak entelektüel sermayeyi ölçen finansal yöntemler olmakla birlikte unsurları bazında ölçen yöntemler de bulunmaktadır. Bu araştırmada literatürde en fazla kullanılan yöntemler olması nedeniyle “bir bütün olarak ölçüm”de PD / DD Oranı ve PD – DD Farkı yöntemi kullanılmıştır. Aynı şekilde literatürde en fazla kullanılan yöntem olması nedeniyle “unsurları bazında ölçüm”de algısal ölçüm yöntemi kullanılmıştır.

Buna göre bankacılık sektöründe İMKB’ye kote özel sermayeli mevduat bankalardan entelektüel sermayesi PD /DD oranına göre ölçüldüğünde, en yüksek olanlar sırasıyla Akbank, Türkiye Garanti Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası’dır. Entelektüel sermayesi en düşük olanlar ise sırasıyla Şekerbank, Tekstil Bank ve Türk Ekonomi Bankası’dır. Ayrıca PD-DD Farkı yöntemine göre en yüksek entelektüel sermaye tutarı Akbank’tadır. Bunu takiben en yüksek entelektüel sermaye tutarı Türkiye Garanti Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası’na aittir. En düşük entelektüel sermaye tutarı ise Şekerbank’dadır. Bunu takiben en düşük entelektüel sermaye tutarları Türk Ekonomi Bankası, Tekstil Bank ve Alternatif Bank’a aittir. Aynı şekilde bir bütün olarak entelektüel sermayenin ölçülmesiyle bulunan skorlar ile entelektüel sermayenin unsurlar bazında ölçülmesiyle bulunan skorlar benzerlik göstermektedir. Her iki yöntemde de Türkiye Garanti Bankası, Akbank, Türkiye İş Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası skorları üst sıralarda iken Şekerbank, Tekstil Bank, Türk Ekonomi Bankası ve Alternatif Bank alt sıralarda yer almaktadır. Bu bankaların piyasa değerini arttırıcı iyileştirmeler yapması önerilmektedir. Yine entelektüel sermayenin insan, yapısal ve müşteri sermayesine özgü kriterlerini iyileştirici çalışmaların hayata geçirilmesi önerilmektedir.

Ayrıca sektöre özgü bir ölçüm yapıldığında, bankacılık sektörünün entelektüel sermayesi içerisinde öncelikli sırayı müşteri sermayesi alırken, yapısal sermaye ikinci, insan sermayesi ise üçüncü sırayı almaktadır. Bu bulgunun bankaların son yıllarda geçirmiş olduğu büyük değişimle ilgili olduğu söylenebilir. Özellikle son 5 yılda bankalar, müşteri odaklı olma adına müşteri odaklı değişim ve müşteri odaklılık endeksi gibi kendi geliştirdikleri performans kriterlerini sürekli olarak izledikleri görülmektedir. Müşteri memnuniyeti oranı, müşteri bağlılık oranı, müşteri şikayetlerinin ölçülmesi ve bunların ilgili birimlere aktarılması, müşteri ziyaretlerine önem verilmesi, özellikle müşteri ziyaretlerinde günlük kota uygulaması bunlardan birkaçını oluşturmaktadır. Müşteri sermayesinin ön plana çıkmasının altında bu değişimin yattığı söylenebilir.

Özellikle bankacılık sektöründe iş yükünün çok fazla olması, çalışma saatlerinin fazla olması ve çalışanların bu yoğun işgücü ve uzun çalışma saatlerinden yorgun düşmesi, potansiyellerini işlerine yansıtamamalarına neden olmaktadır. Yoğun rekabette varlıklarını

sürdürebilmeleri için bankaların geliştirmiş oldukları Müşteri Odaklılık Endeksi (MOE), Müşteri Odaklı Değişim (MOD) gibi programların izlenmesi veya sürekli yenilenen bilgi sistem altyapısının (intranet) çalışanların performans kriterlerini kontrolde kullanılması ve çalışanlar üzerinde baskı yaratması nedeniyle insan sermayesinin etkisinin düşük olduğu söylenebilir. Yine bir bütün olarak ölçülen entelektüel sermaye ile unsurları bazında ölçülen entelektüel sermaye arasında önemli ilişki yapısal sermaye ölçümü dışında gözlenmemiştir. Nihayetinde bu iki yöntemin birbiri yerine kullanılamayacağı önerilebilir. Farklı sektörlerde bu ölçüm yöntemleri arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılabilir.

KAYNAKÇA

ARIKBOĞA, Ş., 2003, **Entelektüel Sermaye**. İstanbul: Derin Yayınları.

ALTUNIŞIK, R., COŞKUN, R., BAYRAKTAROĞLU, S. ve YILDIRIM, E., 2004, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı**, Sakarya Kitabevi, Sakarya.

BONTIS, N., 1998, “Intellectual Capital: An Exploratory Study that Develops Measures and Models”, **Management Decision**, 36/2, s:63-76.

BONTIS, N; KEOW, W.C. ve RICHARDSON, S., 2000, “Intellectual Capital and Business Performance in Malaysian Industries”, **Journal of Intellectual Capital**, Vol.1 No.1, s:85-100.

BRENNAN, N ve CONNELL, B. 2000, “Intellectual capital: current issues and policy implications”, **Journal of Intellectual Capital**, Vol:1, No.3, s:206-240.

CHEN, M.; CHENG, S. ve HWANG, Y., 2005, “An Empirical Investigation of the Relationship Between Intellectual Capital and Firms Market Value and Financial Performance”. **Journal of Intellectual Capital**. Vol.6.No.2, s:159-176.

CABRITA, M. ve VAZ, J., 2006, “Intellectual Capital and Value Creation: Evidence from the Portuguese Banking Industry”, **The Electronic Journal of Knowledge Management**, Volume 4. Issue.1.s:11-20.

CHANG, S.; CHEN, S. ve LAI, J. 2008, “The Effect of Alliance Experience and Intellectual Capital on The Value Creation of International Strategic Alliances”, **Omega**, 36, s:298-316.

ÇETİN, A. 2005, “Entelektüel Sermaye ve Ölçülmesi”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Yıl, Cilt. XX, Sayı, 1. s:359-378.

ÇIKRIKÇI, M. ve DAŞTAN, A., 2002, “Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolar Aracılığıyla Sunulması”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 43, s:18-32.

FLOSTRAND, P., 2006, “*The Sell Side- Observations on Intellectual Capital Indicators*”, **Journal of Intellectual Capital**, Vol.7. No. 4, s:457-473.

GHOSH, D. ve WU, A. 2007, “Intellectual Capital and Capital Markets: Additional Evidence”, **Journal of Intellectual Capital**, Vol.8. No.2., s:216-235.

GUTHRIE, J., 2001, “The Management Measurement and the Reporting of Intellectual Capital”, **Journal of Intellectual Capital**, Vol:2, No.1, s:27-41.

HUANG, C. ve HSUEH, S., 2007, “A Study on the Relationship Between Intellectual Capital and Business Performance in the Engineering Consulting Industry: A Path Analysis”, **Journal of Civil Engineering and Management**, Vol. XIII. No.4. s:265-271.

İPÇİOĞLU, İ., 2007, “KOBİ’lerin Entelektüel Sermaye Yapısının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **4.Verimlilik ve KOBİ’ler Kongresi**, İstanbul Kültür Üniversitesi, 7-8 Aralık., s:289-296.

İRİZ, R. ve ÖZGENER, Ş., 2005, “Relationship Between Intellectual Capital and Performance in SMEs: A Case of Konya”, **International Strategic Management Conference**, June 23-25, Çanakkale, s.447-454.

MONTEQUIN, V.R.; FERNANDEZ, F.O.; CABAL, V.A. ve GUTIERREZ, N.Q.,2006, “An Integrated Framework for Intellectual Capital Measurement and Knowledge Management Implementation in Small and Medium-sized Enterprises”, **Journal of Information Science**, Vol.32. No.6. s.525-538.

NAKTİYOK, A.,2004, “Entelektüel Sermaye: Yöneticilerin Entelektüel Sermaye Göstergelerinin Faydasına İlişkin Algıları”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:18, Sayı: 1-2, s. 389-411.

NUNNALLY, J.C.,1978, **Psychometric Theory**, Second Edition, McGraw-Hill, New York.

PABLOS, P.O. “Evidence of Intellectual Capital Measurement From Asia, Europe and The Middle East”, **Journal of Intellectual Capital**, Vol.3. No.2. 2002, s.287-302.

PETTY, R. ve GUTHRIE, J., “Intellectual Capital Literature Review Measurement, Reporting and Management”, **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 1, No. 2, 2000, s. 155-176.

ROOS, J., ROOS, G., EDVINSSON, L. ve DRAGONETTI, N.C.,1998, **Intellectual Capital: Navigating in the New Business Landscape**, New York University Pres, New York.

SARUHAN, Ş. ve ÖZDEMİRCİ, A.,2005, **Bilim, Felsefe ve Metodoloji**, Alkım Yayınları, İstanbul.

SEETHARAMAN, A.; LOW, K. ve SARAVANAN, A.S., 2004, “Comparative Justification on Intellectual Capital”, **Journal of Intellectual Capital**, Vol.5. No.4. s:522-539.

SEKARAN, U.,1992, **Research Methods for Business: A Skill Building Approach**, Second Edition, John Wiley & Sons.

SELEIM, A.; ASHOUR, A. ve BONTIS, N.,2004,“Intellectual Capital in Egyptian Software Firms”, **The Learning Organization**, Vol. 11. No. 4/5.,s:332-346.

STEWART, A., 1997, Thomas. **Entelektüel Sermaye, Örgütlerin Yeni Zenginliği**. Nurettin Elhüseyni (çev.). İstanbul: MESS Yayınları.

SULLIVAN, P.H.,1999,“Profiting From Intellectual Capital”, **Journal of Knowledge Management**, Vol. 3. No.2. s:133-140.

SULLIVAN, P.H., 1998, **Profiting from Intellectual Capital**, John Wiley & Sons, Inc., New York.

ŞAMILOĞLU, Famil.,2002, **Entelektüel Sermaye**. Ankara: Gazi Kitabevi.

ŞAMILOĞLU, F. ve ÖZÇINAR, F.,2003,“Entelektüel Sermayenin Muhasebe ve Finansman Alanlarında Yarattığı Yeniden Yapılanma İhtiyacı”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı.19, Temmuz, s:133-140.

ŞAMILOĞLU, F.,2006,“Entelektüel Sermaye: İMKB’de Hisse Senetleri İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama”. **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı.31, s.78-89.

WANG, W ve CHANG, C.,2005, “Intellectual Capital and Performance In Casual Models, Evidence from the Information Technology Industry in Taiwan”, **Journal of Intellectual Capital**, Vol.6 No.2.,s:222-236.

YILDIZ, S., 2010, **Entellektüel Sermaye:Teori ve Araştırma**,Türkmen Kitabevi, İstanbul.

YÖRÜK, N. ve ERDEM, M.S.,2008, “Entelektüel Sermaye ve Unsurlarının, İMKB’de İşlem Gören Otomotiv Sektörü Firmalarının Finansal Performansı Üzerine Etkisi”, **Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 22, Sayı 2, s:397-413.